

Sobre el complement del nom

per Albert Jané

Hem dedicat dos articles, apareguts a LLENGUA NACIONAL, a l'intent de definir, fins on sigui possible, l'ús del pronom *en* com a anàfora del terme complementari del nom, induïts pels abusos, que ens semblen evidents, que es produeixen en la nostra llengua escrita actual pel que fa a aquest ús¹. Però el nostre distingit col·lega Jaume Vallcorba, poc inclinat a admetre la realitat d'aquest ús abusiu, i més preocupat, sens dubte, per l'oblit creixent, i igualment lamentable, dels pronoms *en* i *hi* en diversos nivells del llenguatge actual, no accepta els nostres punts de vista i, a fi de rebatre'ls, ha publicat un extensísim estudi, dividit en cinc parts, que han aparegut en cinc números consecutius també de la nostra revista².

El treball de Vallcorba conté una informació abundant i prolíxa, especialment d'exemples de la llengua antiga, que alterna amb nombrosos comentaris, i que ens ha semblat més aviat difícil de seguir. Creiem convenient, doncs, de veure quins són els punts de discrepància de Vallcorba amb els del nostre treball, si més no els més evidents, i mirar d'aportar-hi més exemples que tothom pugui considerar convincents.

Vallcorba assegura que en català els exemples contemporanis no són gaire demostratius, perquè es tracta d'una llengua agredida, assetjada, interferida i dominada des de fa segles, i en particular des del segle XIX. Per això intenta bastir un sistema basat en exemples de la llengua antiga o medieval. Però, a part que no deixen de trobar-se, en la llengua medieval, exemples que contradiuen les seves

tesis, entenem que són difícils d'acceptar unes conclusions que veiem com el resultat d'uns sil·logismes tancats, que tenen com a premisses els exemples que ha poat en els textos dels nostres clàssics. I són difícilment acceptables perquè, en primer lloc, no podem ignorar ni deixar de prendre en consideració aquells altres exemples que ens forneixen els textos dels nostres lingüistes i dels nostres escriptors més prestigiosos, començant per Fabra (que ens ha deixat una copiosa jurisprudència sobre el punt que comentem), nom al qual cal afegir els de Carles Riba, Ramon Aramon, Joan Coromines, Josep Maria de Casacuberta, Badia i Margarit, Roca Pons, etc.). I, en segon lloc, perquè hem de considerar que la llengua moderna, més desenvolupada i amb més aplicacions pràctiques que la llengua medieval, té unes necessitats anafòriques diferents, volem dir superiors, que no la dita llengua medieval, la qual no sembla que sentís gaire repugnància per la repetició usual de mots dins un mateix paràgraf o una mateixa proposició. La prosa científica, especialment, amb el seu afany de precisió i d'exactitud, d'eliminació de tota possible ambigüïtat, sense renúncia, però, a les exigències de l'estil, té sovint unes necessitats de recursos anafòrics que, per força, han de sobrepassar les de la llengua antiga. Notem que amb aquest doble afany d'evitar alhora la repetició d'un mot i l'ambigüïtat, la llengua moderna, en algunes ocasions, recorre a l'ús de pronoms (especialment febles), el significat dels quals precisa amb la

repetició del nom que representen, però fora de la seqüència de la frase, aïllat de la construcció sintàctica (és a dir, habitualment, entre parèntesis).

El pronom *en* com a terme partitiu

Sobre l'ús del pronom *en* com a representant dels complements partitius (potser hauríem de dir «clarament, inequívocament partitiu») no sembla que hi hagi pas cap punt de discrepància, i tots coincidim a condemnar -i, encara més, a doldre'n- en- tantes i tantes frases de la llengua de cada dia, i àdhuc de la llengua escrita, com **No agafis tants*, **Vaig veure tres*, **Compra dos més*, **El mes que ve farà quaranta* o **Quantes vols?* (en lloc de *No n'agafis tants*, *En vaig veure tres*, *Compra'n dos més*, *El mes que ve en farà quaranta* i *Quantes en vols?*), en què la interferència d'una altra llengua ha fet que es prescindís d'aquesta partícula pronominal que tots ens estimem tant. Però, potser per això mateix, i perquè tan repetidament hem cregut convenient advocar perquè no es cometi aquest oblit, creiem que cal denunciar, tal com ja hem fet algunes vegades, el creixent ús abusiu o de correcció ben dubtosa del pronom *en* en la nostra prosa actual.

Notem, per exemple, la diferència entre les dues proposicions següents:

[1] **En** va dir cinc: Turner, Van Gogh, Rembrandt, Matisse i Miró.

¹ Albert Jané, «El pronom *en* fent de subjecte», *Llengua Nacional* 20, setembre de 1997, pp. 12-13. Albert Jané, «La representació pronominal del complement del nom», *Llengua Nacional* 24, setembre de 1998, pp. 17-25.

² Jaume Vallcorba, «Les interferències en els adverbials *en* i *hi* i les substitucions esgarriadores», *Llengua Nacional*: primera part, tardor de 1999, pp. 18-24; segona part, hivern de 1999, pp. 12-19; tercera part, primavera del 2000, pp. 13-21; quarta part, estiu del 2000, pp. 23-29; Cinquena part, tardor del 2000, pp. 15-20.

[2] Li van demanar quants eren i va dir cinc.

¿Algú seria capaç de dir, en el segon cas, ...i en va dir cinc? No seria pas gens estrany. Especialment, capaç d'escriure-ho. Sempre, naturalment, obeint a la lloable preocupació de no ésser un més a incórrer en el trist oblit del pronom *en*. Ens cal convenir, però, que tan trist és el mal com un mal remei.

L'ús del pronom *en* com a representant d'un nom o un grup de noms presos en sentit partitiu té un gran joc de possibilitats, ben conegut de tothom, però que sempre pot ésser útil de tornar a considerar. Vegem, així, la construcció següent, en què hi ha un complement acusatiu format per un grup nominal introduït per un quantitatiu:

[3] Va comprar tres quilos d'avellanes torrades.

En la seva totalitat, aquest complement seria susceptible d'ésser representat pel pronom feble corresponent de valor determinat:

[4] **Els** va comprar.

L'únic component d'aquest acusatiu, doncs, no susceptible d'ésser representat per *en* és el numeral. I sense la reducció pronominal d'aquest numeral, es poden formar cinc proposicions diferents, totes elles equivalents de [3], amb la intervenció del pronom *en*:

[5] **En** va comprar tres.

[6] **En** va comprar tres quilos.

[7] **En** va comprar tres d'avellanes torrades.

[8] **En** va comprar tres de torrades.

[9] **En** va comprar tres quilos de torrades.

És ben clar: en aquestes cinc construccions diferents, *en* vol dir, respectivament, «quilos d'avellanes torrades», «d'avellanes torrades», «quilos», «quilos d'avellanes» i «d'avellanes».

L'ús del pronom *en* representant una part diferent d'un mateix complement acusatiu pot ésser encara més clar en un context més ampli:

[10] Jo vaig comprar un quilo d'avellanes torrades i ell **en** va comprar tres.

[11] Jo vaig comprar dues lliures d'avellanes torrades i ell **en** va comprar tres quilos.

[12] Jo vaig comprar un quilo de panses i ell **en** va comprar tres d'avellanes torrades.

[13] Jo vaig comprar un quilo d'avellanes sense torrar i ell **en** va comprar tres de torrades.

[14] Jo vaig comprar una lliura d'avellanes sense torrar i ell **en** va comprar tres quilos de torrades.

Un parell d'exemples textuais (que l'atzar de la compaginació de l'obra d'on els traiem ens ofereix en pàgines encarades) poden acabar d'il·lustrar aquest punt:

[15] Vegem-**ne**, però, uns quants exemples en aquest capítol en què tractem de la passiva de *tenir* (Jaume Vallcorba, *Els verbs "ésser" i "estar" en català*, Universitat de Barcelona, p. 87).

[16] Molts dels exemples del punt 4 d'aquest mateix capítol podrien ésser il·lustratius d'aquest sentit. Vegem-**ne**, però, uns quants més (Jaume Vallcorba, *o.c.*, p. 86).

Conseqüent amb el que propugna, Vallcorba sol recórrer al pronom *en* com a determinatiu anafòric del substantiu *exemple* (mot que, és clar, li convé usar a cada pas) sempre que fa d'acusatiu (si no, a cops l'usa exempt de determinació, la qual ve indicada pel context). Vegem, doncs, com en [15] el pronom *en* fa de terme complementari de l'acusatiu *uns quants exemples*, i vol dir «d'allò que s'acaba d'explicar». En canvi, en [16] el pronom *en* té un significat més complex, ja que inclou el valor partitiu i el determinatiu. Vol dir «exemples d'allò que s'acaba d'explicar».

La definició del partitiu

Així com no tenim cap dubte pel que fa a la representació d'un substantiu pres clarament en sentit par-

titiu pel pronom *en*, veiem que la idea o noció de partitiu afavoreix l'ús d'aquesta partícula pronominal. Dit altrament, establím clarament una relació entre un terme gramatical i una determinada idea o noció. Però no creiem pas que sigui possible de definir els termes partitius d'una manera absoluta, categòrica. En molts casos, el caràcter partitiu d'un nom o un grup nominal ha de dependre d'una percepció subjectiva.

Així, parlant, per exemple, d'una capsa de bombons, no hi ha dubte que la capsa (és a dir, el receptacle sense el contingut) és una part del conjunt, però no tothom la veuria com un element partitiu. Parlant dels bombons, per tant, no ofereixen cap dubte frases tan habituals, amb el pronom *en*, com *Quants en queden?*, *Dóna-me'n*, *Me'n menjaré un altre*, *Ja no en queda cap*, etc. Però si és qüestió de la capsa (del receptacle un cop buit), veiem perfectament possibles les dues proposicions concurrents següents:

[17] Només queda la capsa.

[18] Només **en** queda la capsa.

La intervenció del pronom *en* en l'exemple [18] s'explica perquè *la capsa* és considerada com una part d'un conjunt, idea inexistent en l'exemple concurrent [17]. En canvi, no vacil·laríem a condemnar categòricament:

[19] *Quan te'ls hakis acabat ja **en** pots llençar la capsa.

Una construcció com ara aquesta, absolutament inoïda, però amb exemples que hi podrien anar de tronc en la llengua escrita actual, és el resultat d'aquesta aplicació mecànica d'una norma gramatical (la possibilitat de representar amb el pronom *en* el terme complementari de l'acusatiu) i de la preocupació (repetim-ho: la preocupació lloable) de no contribuir a la desaparició del pronom *en*. Caldria dir, doncs,

[20] Quan te'ls hakis acabat ja pots llençar la capsa.

Creiem que és fàcilment observable, i així ho assenyallem, que certs verbs, com ara *tenir*, *quedar*, *restar*, *veure*, *rebre*, etc., afavoreixen la idea partitiva i, doncs, la representació del terme complementari de l'acusatiu o del subjecte complementari (que alguns autors, com Ruai, anomenen subjecte completiu) amb el pronom *en*. Comparem les dues construccions següents:

[21] Ja fa temps que se'n va anar, però ens **en** queda el record.

[22] Ja fa temps que se'n va anar, i ara no vull ofendre **el seu** record.

En tots dos casos es tracta del record de la persona de qui parlem, però, tot naturalment, amb el verb *quedar* recorrem al pronom *en* i amb el verb *ofendre* al terme possessiu.

La intervenció d'una forma adverbial com és ara *només* afavoriria encara més la idea partitiva del verb *quedar*:

[23] Ja fa temps que se'n va anar i només ens **en** queda el record.

Construccions com les que hem assenyalat amb els números [17] i [20] no serien, probablement, acceptades per Jaume Vallcorba, el qual afirma, en el seu treball al·ludit,³ que el castellà, continuant en la debilitació pel que fa a l'ús dels pronoms adverbials, ens trobem que a hores d'ara ja no el representa [el primitiu pronom del castellà *end*, l'equivalent del nostre *en*] amb cap anàfora. I indica els exemples castellans *descorrió el cerrojo* (referit a *del portón*), *quitar la tranca* (també *del portón*), *seguía todo el proceso* (referint-se a com es fa un diari) i *veíamos como se recortaban, contra el cielo claro pero con nubes, las almenas que allí llamaban picos, y la torre...*, per als quals proposa uns equivalents catalans amb un terme complementari dels

acusatiu, ineludiblement representat pel pronom *en*: *en descorregué el forrellat*, *treure'n la trava*, *seguir-ne tot el procés* i *en vèiem retallar-se contra el cel*, *els merlets i la torre*. Així mateix, manifesta les seves reserves sobre la proposició *Tracto de trobar la clau* (d'una vidriera de què s'ha parlat abans), que és un exemple de Josep Pla, adduït per nosaltres, d'acusatiu desproveït de terme complementari, i diu que hauria estat ben normal de dir *Tracto de trobar-ne la clau*, argumentant que la clau forma part d'un conjunt.

Però no podem pas acceptar aquest procediment mecànic, com si es tractés de resoldre una regla de tres, que prescindeix de la llengua real, ni podem admetre, doncs, solucions gramaticals que pertanyen solament a la llengua teòrica. El fet inqüestionable és que, quan convé, tant en l'elocució popular espontània com en la prosa dels escriptors més pulcres i primmirats, es prescindeix del complement del nom, tant si aquest fa de complement acusatiu (o de subjecte complementari) com si té qualsevol altra funció (en què, si de cas, caldria recórrer a una anàfora altra que el pronom *en*).

Tornant, doncs, a les avellanes torrades, hem de convenir –hi convindrà tothom– que les cinc proposicions construïdes amb el pronom *en* dels nostres exemples [5] al [9] són pròpies de l'elocució genuïna i espontània de tots els parlants que no hagin patit la influència pertorbadora de la llengua dominant (l'exemple paradigmàtic dels quals fóra aquella botiguera del poble dels nostres pares que, si mai havia de parlar en castellà, deia «Cuantas 'an' quiere?»). Ara: quants d'aquests mateixos parlants, incloent-hi la botiguera paradigmàtica, parlant de les avellanes torrades, diria espontàniament cap de les frases següents?:

[24] Que te **n**'han dit el preu?

[25] **N**'hem de preguntar el preu.

[26] Ara no **en** recordo el preu.

No cal dir que en aquestes tres proposicions el pronom *en* significa «de les avellanes torrades», i que aquesta solució és gramaticalment justificable: el pronom *en* “pot” representar el terme complementari (o complement de nom, o locució adjectival possessiva) del complement directe o acusatiu. Però entenem que aquestes solucions només es poden admetre en la mesura que no es considerin artificioses o totalment estranyes a la llengua real, és a dir, que no resultin de l'aplicació mecànica d'una norma gramatical que, en els tractats als quals donem valor normatiu, només s'indica com una simple possibilitat. Dit ben clarament, el nostre sentit del llenguatge no ens indueix pas a rebutjar cap d'aquestes tres construccions, [24], [25] i [26], sense el pronom *en*, això és, amb l'acusatiu *el preu* desproveït de determinatiu. De cap de les maneres: parlant, per exemple, d'avellanes torrades, *Que t'han dit el preu?* no és equiparable a **Vaig comprar tres quilos*.

D'altra banda, cal saber-se adonar que un grup nominal com *el preu* no necessita cap determinatiu quan el context l'indica clarament. Recordem que només en el cas que un grup nominal com ara aquest, *el preu*, faci la funció de complement acusatiu (o de subjecte complementari), ens podríem plantejar, d'acord amb les possibilitats gramaticals de la nostra llengua, la conveniència de representar anafòricament, amb el pronom *en*, el seu terme complementari o determinatiu. Vegem els exemples següents, en què el grup nominal *el preu* té unes altres funcions gramaticals:

[27] El preu ha variat.

³ Jaume Vallcorba, «Les interferències en els adverbials *en* i *hi* i les substitucions esgarriadores», primera part, *Llengua Nacional* 28, tardor de 1999, p. 23.

[28] Tot depèn del preu.

[29] No es van posar d'acord en el preu.

I, certament, el context aclarint-ho, no hi hauria ningú que tingués la idea de demanar de quin preu es parla, adduint que no es pot parlar del preu de no res.

Vegem, ara, els exemples textuais següents:

[30] És un crític que condemna les obres mirant de salvar els autors (DGLC "condemnar").

[31] *Corrector d'impremta*, l'encarregat de corregir les proves (DGLC "corrector").

[32] *Corretjola gran*, convolulàcia de tija voluble, fulles grans i agudes, i flors acampanades, amb dues bràctees foliàcies que ultrapassen el calze (DGLC "corretjola").

És evident que el calze [32] és una part de la flor descrita, i aquesta evidència fa innecessària (no impossible) qualsevol determinació anafòrica (que, en aquest cas concret, tant hauria pogut ésser el pronom *en* com el possessiu).

D'altra banda, la distinció categòrica entre possessiu i partitiu basada en un punt de vista lògic no és pas gens convincent. No podem pas admetre que si diem *les mans de la Roser* tenim un element partitiu (les mans són, evidentment, una part de la Roser), i que si diem *les joies de la Roser* tenim un element de caràcter possessiu (les joies són propietat de la Roser). I, doncs, no podem subordinar cap solució gramatical a aquesta distinció merament lògica. Tal com indicàvem en un dels nostres treballs anteriors⁴, i com és prou sabut, un mateix pronom, el datiu-possessiu *li*, convindria en el cas de l'acusatiu, talment com convindria el possessiu en el cas d'altres funcions:

[33] **Li** van besar les mans i **li** van prendre les joies.

[34] **Les seves** mans són encara més boniques que **les seves** joies.

El terme complementari de l'acusatiu

Un dels punts que assenyalàvem en el segon dels nostres treballs al·ludits⁵ és que, en alguns casos, el pronom *en* és intercanviable amb el terme possessiu, fent la funció de terme complementari de l'acusatiu. Sembla que Vallcorba ja ho admet quan l'antecedent designa una persona, però ho nega categòricament quan l'antecedent és una cosa, un "inanimat". (Potser convindria veure l'abast del concepte "inanimat". Així, les parts del cos humà, són animats o inanimats? ¿I noms com *comitè*, *comissió*, *ajuntament*, *govern*, *administració*, *institució*, *corporació*, *institut*?) I, de fet, el seu extensíssim treball (de Vallcorba) sembla tenir com a objectiu principal demostrar la improcedència d'aquesta intercanviabilitat. Tanmateix, és que podem prescindir de tots els exemples que avalen aquest ús?

En el Diccionari Fabra (DGLC) hi ha, naturalment, tants exemples com vulguem de construccions amb el pronom *en* fent de terme complementari de l'acusatiu, tant amb un antecedent animat com inanimat. No esperariem pas una altra cosa. Però no hi són pas gens escassos aquells en què aquesta funció ha estat confiada al terme possessiu. I, més concretament, de casos en què l'ús del pronom *en* hi hauria estat igualment pertinent (en lloc del possessiu). Vegem-ho en els exemples següents:

[35] *Fer la cort a algú*, afalagar-lo per obtenir **la seva** benvolença, **els seus** favors ("cort").

[36] La [cura] que es té per un malalt, allò que es fa per aconseguir-**ne** la guarició ("cura").

En dues frases podríem afirmar idèntiques, amb verbs sinònims (*obtenir* i *aconseguir*), i parlant d'un ésser animat, trobem en l'una el terme possessiu i en l'altra el pronom *en*.

Què passaria, si els intercanviàvem? Provem-ho:

[37] ... afalagar-lo per obtenir-**ne** la benvolença, els favors.

[38] ... allò que es fa per aconseguir **la seva** guarició.

No sabem pas veure que el resultat pugui merèixer cap mena de reserva. La conclusió que en traiem, doncs, és que en certes frases (no pas en totes), tant es pot recórrer al pronom *en* com al possessiu per a l'anàfora del terme complementari de l'acusatiu.

Comprovem-ho, encara, amb dos exemples més, també del DGLC, però ara referits a coses:

[39] En una superfície de revolució, el cercle que talla per la meitat **els seus** meridians ("equador").

[40] Curta citació que sol posar-se a la capçalera d'una obra científica o literària [...] per indicar-**ne** el contingut ("epígraf").

I vet ací el resultat d'intercanviar les respectives anàfores del terme complementari de l'acusatiu d'aquestes dues frases del Fabra:

[41] En una superfície de revolució, el cercle que **en** talla per la meitat els meridians.

[42] Curta citació que sol posar-se a la capçalera d'una obra científica o literària [...] per indicar **el seu** contingut.

Aquest resultat ens sembla, de nou, irreprotxable. Vegem, però, uns quants exemples més del DGLC, amb el possessiu fent de terme complementari de l'acusatiu i amb un antecedent inanimat:

[43] Art de dissecar o separar les parts d'un animal o planta per descobrir **llur** situació, estructura, etc. ("anatomia").

[44] Barra que funciona ficant un **dels seus** caps en un forat... ("banya").

[45] Obrar el foc o la calor (sobre alguna cosa) modificant alguna de **les seves** propietats ("coure").

⁴ Albert Jané, «La representació pronominal del complement del nom», *Llengua Nacional* 24, setembre de 1998, pp. 19-20.

⁵ *Ibidem*.

- [46] Un obstacle privar d'anar endavant (un vehicle) travant **els seus** moviments ("encallar").
- [47] Esclat lluminós que llança un glòbul d'or o d'argent fos quan el darrer tel d'òxid de plom o de coure deixa al descobert **la seva** superfície ("fulguració").
- [48] Dit de la revinguda d'un riu, quan l'aigua cobreix **el seu** llit de banda a banda ("de gom a gom").
- [49] Forma d'agregació de les partícules constituents d'una substància que determina **la seva** major o menor aspror al tacte, **la seva** duresa ("gra").
- [50] Pas, esp. en tant que es compta **llur** nombre en una marxa ("passa").

Uns exemples del diccionari que durant més de seixanta anys hem considerat el nostre diccionari acadèmic (i base del diccionari acadèmic actual), elaborat per un lingüista de la competència i de l'autoritat de Fabra, quan ja havia arribat a la plena maduresa del seu saber, han d'ésser tinguts amb més força demostrativa i provatòria que la que Vallcorba, sense distincions, nega als exemples contemporanis i als textos massa recents. Encara que no fóssim capaços de trobar exemples anàlegs en els textos antics, els dels nostres grans escriptors medievals. Són, certament, difícils de trobar en textos narratius, de fets verídics (cròniques) o de ficció (contes i novel·les), però ja no tant en alguns textos més aviat enciclopèdics o descriptius, en què es parla de coses (elements naturals, plantes, aliments, medicaments...). I, ben mirat, és natural que sigui així. Quan es tracta de descriure les coses, materials o conceptuals, les seves parts i les seves característiques, és quan totes les anàfores són benvingudes. I la que representa el terme possessiu, especialment en el llenguatge "tècnic", pot esdevenir realment imprescindible, per molt que disposem, però només en certs casos comptats (el determinatiu de l'acusatiu i del subjecte complementari o de certes oracions copulatives), d'aquest recurs gramatical utilíssim que és el pronom

en. I quan diem que el possessiu pot esdevenir imprescindible, volem dir que només en prescindeix aquell qui s'ha proposat deliberadament de fer-ho, cosa que, naturalment, l'obliga sovint a un seguit de filigranes que potser s'arriba a fer la il·lusió que són el reflex d'un llenguatge castís i genuí, no interferit per cap mestissatge, però que en realitat constitueixen un exemple d'artificiositat i d'encarcarament.

Vegem, doncs, els exemples de la llengua medieval a què hem al·ludit:

- [51] Con jo haguí demenat a mon senyor aquestes coses e moltes d'altres, ell ma dix que per ço que en les obres de les plantes e dels arbres pogués contemplar, conèixer e amar **lur** creador... (Ramon Llull, *Llibre de meravelles*, vol. II, Editorial Barcino, p. 40).
- [52] Legums no són covinentz a corsas atempratz dementre los corsas són sans, e per tal deu hom esquivar **la lur** substància, e majorment si són secs (Arnau de Vilanova, *Obres catalanes*, vol. II: Escrits mèdics, Editorial Barcino, p. 138).
- [53] ... fortz salses (axí con pebrada, aylada) e agudes sabors (axí con mostaya e arugua) no són covinentz, si donques en tal manera no les podia hom repembra que no temés **lo lur** noïment (*o. c.*, p. 178).
- [54] E per tal que mills ne puixen venir a la fi que desigen, aprenen d'estillar, de fer untaments, de conèixer herbes e saber **llur** virtut... (Bernat Metge, *Lo somni*, Editorial Barcino, p. 108).
- Els exemples següents són, tots ells, dels nostres lingüistes contemporanis més conspicus:
- [55] *L'AlcM* defineix aquest mot «ensopir, pertorbar els sentits i les potències [...]» i testifica **la seva** existència en el nord del País Valencià... (Joan Coromines, *Entre dos llenguatges*, vol. III, Curial, p. 150).
- [56] Les dades que aporto sobre l'ús modern es basen, mentre no indiqui **el seu** origen, en diverses enquestes fetes amb els pescadors de Sant Pol de Mar... (*o. c.*, p. 180).
- [57] Han estudiat també en detall la llengua de Villon: s'han estudiat fins a la

sacietat no solament **els seus** manuscrits sinó sobretot **les seves** rimes (Joan Coromines, *o. c.*, I, p. 111).

- [58] La literatura narrativa posada al servei d'una finalitat moralitzadora comptà, al llarg de tota l'Edat Mitjana, amb un públic encuriós i fidel que féu possible **la seva** expansió i l'atjà amb una constància indefallent (Ramon Aramon i Serra, notícia preliminar a *Novel·letes exemplars*, Editorial Barcino, p. 5).
- [59] El mateix Bertoni la publicava diplomàticament poc després, i més ençà, encara, en donava una edició crítica, on precisava **la seva** assignació al nostre escriptor (Ramon Aramon i Serra, *Sobre l'atribució d'«Aroneta de ton cantar m'azir»*, dins *Estudis de llengua i literatura*, Institut d'Estudis Catalans, p. 21).
- [60] Aquesta col·lecció es proposava de publicar els vells textos de la literatura catalana en ortografia modernitzada per tal de facilitar **llur** lectura (Ramon Aramon i Serra, *Les edicions de textos catalans medievals*, dins *Estudis de llengua i literatura*, Institut d'Estudis Catalans, p. 452).
- [61] Es tracta, en aquest segon punt, d'una tradició encara nova; però justament per això l'acte de cenyir-s'hi difícilment podria recórrer a una modèstia que atenués **els seus** altres valors simbòlics fins a dissimular-los (Carles Riba, *Llengua i literatura*, Edicions 62, p. 13).
- [62] ... la disposició tipogràfica de tots els materials en peu d'igualtat fa arriscada **la seva** consulta a qui no tingui una preparació d'especialista... (Carles Riba, *o. c.*, p. 28).
- [63] ... l'efecte que em produeixen aquells versos sense possible paràfrasi. No perquè siguin nocturns: n'hi ha de triomfalment solars; sinó per l'absolut de llur lirisme, per l'abstracció abismal que volta **llur** permanència (Carles Riba, pròleg a *Salvatge cor*, dins *Sobre poesia i sobre la meua poesia*, Empúries, p. 42).
- [64] ... escriví que les cançons de la terra eren la seva llet literària [...] i àdhuc temia d'haver adoptat indegudament **llur** estil en els seus assaigs èpics (Josep Maria de Casacuberta, *Estudis sobre Verdaguer*, Eumo Editorial / Editorial Barcino, p. 31).

- [65] ... la musa verdagueriana tresca amb agilitat i llibertat per aquest món poètic que tenia encisada l'ànima del nostre poble, i en recull els trets més purs sense deformat **les seves** essencials característiques (Josep Maria de Casacuberta, *o. c.*, p. 33).
- [66] Primer: que en les frases, sobretot en el llenguatge parlat, no s'expressa tot **llur** significat... (Alexandre Galí, *Introducció a la Gramàtica*, Proa, p. 70).
- [67] Probablement són també nombrosos els lectors que s'han pres **la seva** publicació [del DIEC] com una novetat remarcable (Antoni M. Badia i Margarit, pròleg al DIEC, p. XI).
- [68] Pel que fa als signes fonètics o fonològics emprats, hem adoptat els més comuns en la bibliografia hispànica, però hem donat **llurs** equivalents en l'alfabet fonètic internacional (Josep Roca Pons, *Introducció a l'estudi de la llengua catalana*, Vergara, p. 9).
- [69] I, de la mateixa manera que el fet que les dites nacions siguin o no constituïdes en Estats no afecta necessàriament **llur** ésser nacional, poc o molt caracteritzat, tampoc el fet que una llengua sigui o no reconeguda oficialment, tal com hem dit abans, no afecta **el seu** caràcter d'entitat espiritual amb la independència lingüística assenyalada (Josep Roca Pons, *o. c.*, p. 15).
- [70] L'esmentat *Vocabulari*, que coneix denominacions com *desenemic*, *repe-ló* i *reveixí* 'hangnail', ignora **llurs** sinònims més estesos *enemic* i *padrastr* (Germà Colon, *La llengua catalana en els seus textos*, Curial, p. 85).
- [71] Per al concepte de 'cantar l'aviram', el català coneix alguns verbs d'origen onomatopèic com *escataïnar*, *escaïnar*, *catasquejar*, *cascallejar*, *cloquejar*; hom sap, a grans trets, **llur** repartició geogràfica (Germà Colon, *o. c.*, p. 91).
- [72] Durant anys, tot trobant aquest mot en textos del segle XIV, vaig creure que tothom considerava **el seu** origen de la mateixa manera que jo (Germà Colon, *o. c.*, p. 101).
- [73] I vas exposar també la teoria segons la qual és la història que fa que els mots vibrin d'una certa manera i que això condiciona **el seu** futur (Joan Bastardas, *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots*, Edicions 62, p. 70).
- [74] Es tracta de particularitats que malgrat ésser de poca extensió, van entrebancar-nos i fins i tot atabalar-nos quan ens iniciàvem en l'intent d'escatir **llur** ús i significat verbal [dels verbs *ésser* i *estar*], i que, si no se'n diu res... (Jaume Vallcorba, *Els verbs "ésser" i "estar" en català*, Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona, p. 18).
- [75] Ací es parla d'una cosa inanimada: els préssecs; es comenta **la seva** localització... (Jaume Vallcorba, *o. c.*, p. 24).
- [76] Tanmateix, tractant-se d'uns verbs tan bàsics com són *ésser* i *estar*, val a dir que amb tot el que hem dit no hem esgotat **els seus** significats (Jaume Vallcorba, *o. c.*, p. 72).
- Tots aquests exemples, de la llengua medieval, de Fabra (DGLC) i d'un nodrit esbart ben representatiu dels nostres lingüistes contemporanis, han de convèncer plenament, creiem, de la bondat d'aquesta construcció, al marge de la teòrica, i sempre possible, és clar, influència del castellà. Els exemples de Vallcorba són especialment significatius, per raons òbvies. (Sobretot, diríem, el que duu el nostre número [75], amb un antecedent del qual es diu, explícitament, que és «una cosa inanimada».) Suposem que al nostre estimat amic no li sabrà greu que hàgim adduït els seus exemples. Cal dir, és veritat, que no seria pas el primer cas que un lingüista, basant-se en les conclusions dels seus últims estudis, es decideixi a rebutjar algunes formes de llenguatge a què ell mateix havia recorregut, anteriorment, sense cap escrúpol, o d'una manera ben espontània. (El cas de Fabra no seria, certament, un exemple a adduir, perquè ell va haver de partir de zero.) I Vallcorba ens podria dir, reconeguem-ho, que hem poat els seus exemples en un estudi vell de més de vint anys (publicat el 1978). Però quan el nostre col·lega va publicar aquest memora-
- ble treball ja no era cap aprenent, ja era un lingüista expert, que feia anys i panys que es dedicava a l'estudi aprofundit de la nostra llengua i a familiaritzar-se amb els textos catalans de totes les èpoques.
- Vegem, però, encara, un parell de casos especials.
- Com sabem, una proposició pot dur dos complements verbals susceptibles d'ésser representats pel pronom *en*:
- [77] Obtenen alcohol de la fusta.
[78] Va treure mil duros de la Caixa.
- Però la llengua no admet la duplicació del pronom *en*. I en aquests casos sol resoldre la doble anàfora amb un sol pronom, que hem d'entendre que representa els dos complements:
- [79] Havien obtingut alcohol de la fusta però ja han deixat d'obtenir-ne.
[80] Va ingressar mil duros a la Caixa i l'endemà en va treure cinc-cents.
- Ara: si un d'aquests dos complements susceptibles d'ésser representats pel pronom *en* és el terme complementari (de l'acusatiu), aleshores és, no direm obligat (sempre hi pot haver un altre recurs), però sí usual, de representar-lo per mitjà del possessiu, no essent possible disposar del pronom adverbial ja utilitzat amb una altra funció:
- [81] Svetislav Stefanovitx, en canvi, en un examen detallat dels elements i cronologia de totes aquestes narracions, demostra la major antiguitat de les versions occidentals respecte les orientals, i **en** dedueix, per tant, **llur** independència (Ramon Aramon i Serra, notícia preliminar a *Novel·letes exemplars*, Editorial Barcino, p. 13).
- El pronom *en* que precedeix *dedueix* és un complement d'aquest verb i vol dir «de la major antiguitat de les versions occidentals respecte [a] les orientals», mentre que el possessiu *llur*, que precedeix *independència*, és el complement determinatiu d'aquest nom i vol dir «de les versions occidentals».

Anàlogament:

[82] El panorama de la nostra llengua és acolorat amb tons suaus pels dialectes hodierns, tot enriquint-ne **la seva** estructura i **el seu** fons patrimonial (Johan Veny, *Els parlars*, Dopesa, p. 7)⁶.

El pronom *en* (*ne*) afixat a *enriquit* és un complement d'aquest verb i vol dir «d'aquests tons suaus», i els possessius *la seva* i *el seu* són complements de nom, que determinen *estructura* i *fons patrimonial* i volen dir «de la nostra llengua».

Així mateix, es pot donar el cas d'un acusatiu complex, format per dos o més termes coordinats, l'un dels quals dugui un determinatiu amb un terme anterior com a antecedent. I és també gairebé obligat, aleshores, de recórrer al possessiu. O és que amb l'afany de recórrer al pronom *en* tant sí com no ens decidírem a repetir el verb?

Exemple:

[83] En les lliçons 29 i 30 hem vist els pronoms personals i **llur** classificació en pronoms forts i pronoms febles (Alexandre Galí, *Introducció a la Gramàtica*, Proa, p. 98).

El subjecte complementari

De fet, l'esca del pecat d'aquestes discrepàncies en l'ús del pronom *en* i del possessiu com a terme complementari del nom és un exemple en què és qüestió del terme complementari del subjecte (del subjecte complementari, és clar). És un exemple de la Gran Enciclopèdia Catalana ("Coblença"), que vam dir, en el nostre article inicial, que si bé es podia justificar gramaticalment, era notablement artificios, com a resultat d'un criteri de correcció que faria recórrer al pronom **en** per a la repre-

sentació anafòrica del complement de nom en tots aquells casos que fos possible (o que ho semblés). Aquest exemple és el següent:

[84] A conseqüència de la Segona Guerra Mundial en disminuï notablement la població.

I proposàvem, a fi d'eliminar l'artificiositat detonant d'aquesta construcció, de recórrer al terme possessiu, solució que Vallcorba no ha volgut admetre com a pertinent. Primer va dir⁷ que tant hi esqueia *en* com *hi*, però que li semblava inesciaient el possessiu *seu/seva*. Ara, sens dubte havent-hi tornat a pensar, afirma que hi ha casos en què no li sembla de la llengua habitual fer servir ni el possessiu ni *en*, que l'exemple [84] és un d'aquests casos i, per tant, que en lloc de *en disminuï notablement la població* caldria dir *hi disminuï notablement la població*⁸. En una certa mesura, doncs, ens hem posat d'acord. Ara, respecte a la inadequació que ell indica de recórrer al possessiu, veiem que els exemples següents, extrets del DGLC, no li donen la raó:

[85] *Calor latent*, la que un cos absorbeix sense que augmenti **la seva** temperatura ("calor").

[86] *Desflorar un assumpte*, parlant-ne, fer-li perdre **la seva** novetat ("desflorar").

[87] *Esborrinar-se un ordit, una roba, etc.*, desfibrar-se **els seus** fils ("esborronar").

[88] Grup d'animals o plantes (...) i poden procrear entre ells reproduint-se **llurs** caràcters en els descendents ("espècie").

[89] Això féu esclatar **la seva** indignació ("indignació").

[90] *Tenir algú el braç molt llarg*, fig. abastar lluny **el seu** benestar, prosperitat ("lluïtar").

[91] ... palesar-se e el seu vestir, tren de vida, etc., **el seu** benestar, prosperitat ("lluïr").

[92] Començar a ésser, prendre **el seu** origen ("néixer").

* * *

La qüestió del complement del nom i de la seva representació anafòrica és enormement complexa. No creiem pas haver-ho dit tot. Si més no, tenim encara unes quantes observacions més sobre aquest punt, que creiem que poden ésser l'objecte d'un altre article. Avui, doncs, ho deixem aquí.♦

⁶No seria impossible, en aquest exemple, una altra interpretació, segons la qual un dels dos termes anafòrics (el pronom feble o els possessius) seria pleonàstic, cosa, d'altra banda, prou habitual.

⁷Jaume Vallcorba, «Observacions sobre els pronoms *en* i *hi*», *Llengua Nacional* 22, març de 1998, p. 21.

⁸Jaume Vallcorba, «Les interferències en els adverbials *en* i *hi* i les substitucions esgarriadores», cinquena part, *Llengua Nacional* 32, tardor del 2000, p. 17.